13.5.2024

kaisa.iso-sipila@eduskunta.fi

Viite: VNS 2/2024 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025-2028

HUS-yhtymän lausunto eduskunnan valtiovarainvaliokunnalle koskien valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2025-2028

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta on pyytänyt HUS-yhtymän (HUS) lausuntoa valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024–2028.

Lausuntopyynnön teemana on hyvinvointialueiden talous. Julkisen talouden suunnitelmassa hyvinvointialueiden taloutta koskevia kokonaisuuksia ovat:

- hyvinvointialueiden rahoitus sekä talouden sopeuttamistoimenpiteet ja niiden aikataulu
- hyvinvointialueiden investointisuunnitelmat ja lainanottovaltuus
- asiakasmaksujen korotukset
- hyvinvointialuille maksettavat valtionavustukset ja muut korvaukset

HUS kiittää saamastaan lausuntopyynnöstä ja antaa seuraavan lausunnon.

Hyvinvointialueiden rahoitus ja talouden/toiminnan sopeuttaminen

Hallitusohjelman painopisteitä julkisen talouden suunnittelukaudella ovat taloudellinen vakaus, työllisyys, talouskasvu sekä hyvinvointipalveluiden turvaaminen. Samanaikaisesti talouteen kohdistuu useita paineita, joista hyvinvointialueiden talouteen vaikuttavat merkittävästi kustannustason ja korkojen nousu sekä väestön ikääntyminen ja palvelutarpeen kasvu.

Vuosi 2023 oli hyvinvointialueiden (ml. Helsingin kaupunki) ja HUS-yhtymän ensimmäinen toimintavuosi. Vuosi oli kaikille uusille toimijoille, Helsinkiä lukuun ottamatta, raskaasti alijäämäinen. Alijäämän taustalla olivat mm. alimitoitetut budjetit ja arvioitua suuremmat palkkojen sopimuskorotukset ja kustannustason voimakas nousu, joita valtion

rahoitus ei täysimääräisesti huomioinut. Myös vuoden 2024 rahoitus on tiukka ja hyvinvointialueiden kustannustason muutokselle määritelty hyvinvointialueindeksi alimitoitettu todelliseen kustannustasoon nähden. Vuoden 2025 rahoituksen indeksitarkistus on 2,91 %. Indeksin sisältämä yleinen ansiotasoindeksi on 3,30 % ja hyvinvointialuetyönantajan sosiaaliturvamaksu 4,25 %.

Lausunnon antamishetkellä näyttää, että tiedossa olevat palkkojen sopimuskorotukset ovat julkaistun indeksin mukaisia. Hyvinvointialan palkkojen sopimuskausi kuitenkin päättyy 30.4.2025, joten vuodelle 2025 voi tulla jo tiedossa olevien sopimuskorotusten lisäksi muita sopimuskorotuksia. Niiden suuruus ja ajankohta selviävät vasta keväällä 2025 käytävissä neuvotteluissa. Tämä luo epävarmuutta rahoituksen riittävyydelle.

Indeksiin sisältyvä kuluttajahintaindeksi 1,70 % on sen sijaan erittäin alhainen. Julkisten menojen hintaindeksin viimeisin 14.2.2024 julkaistu tieto oli 7,4 % ja edellinen 27.10.2023 julkaistu tieto oli 6,3 %, jotka kuvastavat paremmin todellista terveydenhuollon kustannustason muutosta.

Kuten julkisen talouden suunnitelmassa mainitaan, useilla hyvinvointialueilla on tehty mittavia suunnitelmia rahoituksellisen tasapainon saavuttamiseksi. Lain edellyttämä määräaika kertyneiden alijäämien kattamiselle on vuosi 2026, mikäli vuosi 2023 päättyi alijäämäisenä. HUSin osalta velvoitteen määräaika on 2025 (HUS-yhtymän alijäämä vuonna 2022), jota voidaan pitää erittäin haasteellisena huomioiden mm. koronavuosista kertynyt palveluvelka ja erittäin voimakkaana jatkuva erikoissairaanhoidon palvelujen kysyntä.

HUSin toiminnan sopeuttamistarve vuosille 2025-2027 on vähintään 225 milj. euroa (ilman vuosilta 2022-2023 kertyneiden n. 111 milj. euron alijäämän kattamista). Tämä edellyttää huomattavia niin palveluverkkoa kuin toimintaakin koskevia muutoksia ja sopeuttamistoimenpiteitä. Muutoksien toteuttamisen realistinen, palvelut turvaava aikataulu tulisi tehdä toiminnan ja terveydenhuoltoa koskevan lainsäädännön pohjalta eikä rahoituslainsäädännön velvoitteiden pohjalta. Muutosten läpiviemiselle tulee antaa riittävästi aikaa.

Valtion rahoituksen jälkikäteistarkistus ja kehysvaraus

Valtion myöntämän rahoituksen taso tarkistetaan hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain (617/2021) 10 §:n perusteella vastaamaan koko maan tasolla toteutuneita kustannuksia jälkikäteen kahden vuoden viiveellä. Ensimmäinen jälkikäteistarkistus tehdään vuoden 2023 toteumatietojen perusteella vuoden 2025 rahoitukseen. Jälkikäteistarkistuksen suuruuden arvioidaan olevan 1,46 mrd. euroa.

HUS-yhtymä saa rahoituksena Uudenmaan hyvinvointialueilta ja Helsingin kaupungilta eikä suoraan valtiolta, jolloin HUS haluaa jälkikäteistarkistukseen liittyen huomauttaa, että korvauksen tulee kohdentua riittävissä määrin HUS-yhtymälle.

Hyvinvointialueiden investointisuunnitelmat ja lainanottovaltuus

HUS-yhtymän ja sen omistamien hyvinvointialueiden investointimenot (€/asukas) vuonna 2023 olivat kansallisen keskiarvon tasolla. HUS toimii erikoissairaanhoidon erikoistuneimpana yksikkönä, jolle on asetettu eniten valtakunnallisia vastuita ja velvoitteita. Asianmukaisen hoidon ja kehityksen turvaamiseksi investointirahoitus tulisi kuitenkin pitää riittävällä tasolla.

Selonteossa mainitaan, että investointisuunnitelmien hyväksymismenettelyä kiristetään, jotta julkisen talouden vakauttamistoimet eivät vaarannu. HUS-yhtymälle asetetut kansalliset velvoitteet ja keskitetyt palvelut vaikuttavat HUSin investointikokonaisuuteen lisäten investointitarvetta. Valtakunnallisten velvoitteiden hoitamiseen tarvittavien investointien tekemiseen ei ole kuitenkaan allokoitu erillistä investointirahoitusta. Näistä aiheutuvat tarpeet olisi kuitenkin huomioitava hyväksymismenettelyn yhteydessä.

HUS-yhtymä pitää hyvänä ajatuksena, että investointisuunnitelmien hyväksymismenettelyä varten perustetaan työryhmä. Johtuen HUS-yhtymän mittavasta vuotuisesta investointimäärästä ja suuresta lainaosuudesta, HUS-yhtymä esittää halukkuutensa osallistua perustettavan työryhmän toimintaan.

Lisäksi HUS-yhtymä haluaa kiinnittää huomiota ohjauksen ja arviointikriteereiden merkitykseen ja tasapuolisuuteen. Kattava ohjeistus pienentäisi tulkinnanvaraisuutta ja ohjaisi investointien suunnittelua oikeaan suuntaan.

Asiakasmaksujen korotukset

Asiakasmaksujen korotuksia suunnitellessa ja toimeenpantaessa on hyvä huomioida syksyllä 2023 lausunnolla olleen asiakasmaksuasetuksen muutosta koskevan lausunnon (VN/24836/2023). Asiakasmaksuista saataviin lisätuottoihin kohdistuu riski sosiaaliturvan samanaikaisten heikennysten vuoksi.

Asiakasmaksuista aiheutuu luottotappioita HUSille vuosittain 5 milj. euroa, joka on 6 prosenttia asiakasmaksujen vuosittaisesta kokonaiskertymästä. Maksumuistutuksia lähetetään noin joka kymmenennestä asiakasmaksulaskusta ja näistä yli puolet siirtyy perintätoimistoon perittäviksi. Valtaosa HUSin perinnässä olevista asiakasmaksusaatavista on ns. jälkiperinnässä (ts. asiakkaat on todettu varattomiksi). Asiakasmaksujen keräämiseen ja

perintään liittyvien hallinnollisten kustannusten ennakoidaan kasvavan, mikä tulee pienentämään asiakasmaksujen korotuksesta saatavaa maksukertymää.

Erikoissairaanhoidon asiakasmaksujen tasokorotusten perusteella on odotettavaa, että maksukaton ylittymisten määrä kasvaa aikaisempiin vuosiin nähden ja entistä enemmän asiakasmaksutuottoja jää saamatta täyttyneen maksukaton vuoksi. Sama tilanne koskee erikoissairaanhoidon lisäksi perusterveydenhuollon asiakasmaksuja ja niiden perintää eli maksukatto ylittyy myös hyvinvointialueiden palvelujen osalta aiemmin ja siten vähentää tulokertymää.

HUS toistaa myös aiemman näkemyksensä, jonka mukaan asiakasmaksujen korotuksista saatavaa laskennallista tuottojen lisäystä ei tule vähentää sellaisenaan hyvinvointialueiden rahoituksesta.

Hyvinvointialuille maksettavat valtionavustukset ja muut korvaukset

Valtaosa hyvinvointialueille maksettavista valtionavustuksista ja muista korvauksista osoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon (STM) pääluokasta. Kehyskauteen sisältyvät korvaukset pienenevät asteittain ja vuoteen 2028 mennessä ne ovat noin 85 % vuoden 2025 tasosta. Merkittävin yksittäinen avustuskokonaisuus liittyy erikoistumiskoulutukseen, yhteensä 108 milj. euroa. Lausunnolla olevaan suunnitelmaan ei sisälly tämän erän vähentymistä, mikä on HUSin näkemyksen mukaan hyvä asia. Tutkimuksen ja opetuksen määräraha on jo pidemmän aikaa ollut alimitoitettu eikä kata toiminnan todellisia kustannuksia. HUS on tuonut tämän esille useissa aikaisemmissa yliopistollisuuden rahoitusta koskevissa lausunnoissaan.

Valtion rahoitukseen terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen osoitetaan kehyskaudella 40 milj. euroa vuosittain, missä on lisäystä 5 milj. euroa/vuosi. HUS pitää hyvänä, että korotus pysyy voimassa tulevallakin kehyskaudella.

Kohteliaimmin,

HUS-yhtymä

Matti Bergendahl
toimitusjohtaja

Jari Finnilä
talousjohtaja